

СОЦИАЛНОПСИХИЧНИ ЕФЕКТИ НА СОФИСТИКАТА

Лъчезар Андреев

В социалнопсихологически план с особена сила се откроява сблъсъкът на информирания човек с установените стандарти на поведение и мислене. По същество става дума за готовността, състоянието и възможностите на съвременния човек да възприеме прагматично въздействието на една бързо изменяща се обкръжаваща среда. От тази гледна точка при възникването на глобалните комуникации на преден план изпъкват човешките проблеми, като психичната готовност или ригидност спрямо субективизма, догматизма, демагогията, софистиката и др

1. Прагматизъм и субективизъм

Прагматизмът в социокултурното общуване засяга духовната система като цяло и всички нейни подсистеми поотделно. Това прави възможно изследването на неговите прояви да следва основните сфери на социокултурното общуване.

В социално-политическата дейност прагматизмът се проявява в широк кръг явления, които засягат социалната структура на об-

ществото, както и характеристиките на личността и социалната група, сложните диалектически противоречиви взаимоотношения между тях. По-конкретно става въпрос за софистични принципи и сбор от похвати, които се проявяват в публичната изява на личността и социалните групи и имат като резултат адекватността или субективно-произволната неадекватност в оценяването и отстояването (критикуването) на една или друга позиция. В социално-политическата дейност ангажирането с възможностите на софистиката е на много по-високо равнище в сравнение с това в другите сфери. Тук психологическият и волевият компонент играят много по-голяма роля и това прави тази дейност, от една страна, много по-податлива на софистични вариации, а, от друга, опити за ограничаване на субективисткото влияние в нея много по-трудно.

Важна проява на софистиката, засягаща пряко социално-политическата дейност, а косвено и всички останали сфери на социалната дейност, е афектният, публичен антидогматизъм. С други думи,

основно предизвикателство за софистиката е догматизмът и конформизмът в социокултурното общуване — придобиването и усвояването предимно на стереотипни методи, средства и похвати за решаването на личните и социалните проблеми. В тази връзка заслужава да се приведе мнението на Ал.Херцен: "В действителност догматизмът по необходимост има готово абсолютно, което върви пред всичко друго и се задържа в едностранчивостта на някакво логическо определение; той се задоволява с това, което има, не въвлича своите начела в движение, напротив, това е неподвижен център, около който той се движи по верига"¹. Ние бихме могли да добавим. Догматизмът ограничава личността и нейните творчески способности в рамките на готово придобитите методи и схеми на действие. Знанията и уменията, придобити по този път, трудно могат да изведат личността от традиционното или да я ориентират към непознатото и оригиналното. "Баналността е агресивна"² и всекидневният човек "винаги е склонен да защитава не изключението, а типичното, даже когато и особено когато изключението заплашва да подкопае силата и валидността на типа"³. Нещо повече, примитив-

ните умове "искат да надянат на всички униформата на догмата, униформа, скроена по един и същ начин, за да не се отличава никой от никого"⁴. Няма никакво съмнение, че "унифициращият процес е репресивен"⁵.

Всичко това, смятаме, е безспорно. И макар за същността на догматизма да се изказват различни становища — през последните години се налага с голяма убедителност т.нар. "рубрикация"⁶. По същия начин ние бихме добавили. Както подценяването и игнорирането, така и абсолютизирането на принципа на относителността са субективно-произволно мислене и действие, изопачаващи действителното взаимоотношение между истина и благо. Като проявление на релативизма в духовната дейност софистичните изяви се намират в сложна връзка и взаимодействие с другите му прояви в тази и останалите сфери на обществения живот. Особено силни са те с игнорирането и отричането на обективните закони на социокултурното развитие, което в крайна сметка води до субективизъм и волунтаризъм. Особено впечатляват опитите чрез възможностите на софистиката да бъде ограничено и атакувано влиянието на други форми на субективизма. Неизбежно предизви-

кателство за софистиката е преобладаващото и господстващото в социалното общуване субективистко вземане на необосновани решения и авторитарното им натрапване. Понякога експериментирането на различни "новости" (предимно в социалнополитическата сфера) се извършва не при нормални, а при изключителни условия, при привилегировани или екстремални екзистенциални рамки. Това "позволява" в практиката да се постулират нечии произволни желания и абстрактни построения. Превръщането на такъв експеримент в "аргумент" на защитавана позиция подтиква към ползване възможностите на софистиката.

С изложеното в по-горните редове се проявява стремеж да се покаже, че вярната оценка на действителността изисква съобразяването с изменените и изменящите се обстоятелства, отклоняване от средната позиция. Именно поради това би могло да се приеме, че софистиката може да служи не само в критика, но и в защита на наличната ситуация. В подкрепа на току-що казаното може да се отбележи, че в ежедневието на конкурентната дейност могат да се срещнат (и нерядко се срещат) множество примери (цялостната позиция на отделни хора или едни-

нични прояви на личности) на субективистични отклонения и софистични увлечения, когато словесната оценка и практическата изява се ограничава до приемане и потвърждаване на средната позиция. Затова една адекватна оценка за софистиката като социокултурен феномен предполага и изисква "осигуряването на оптимална класификация и субординация на отделните форми на проявление на субективизма. Достатъчно установени, за да се осигури противодействие на релативизма и "разумно" динамични, за да не се губи спецификата на отделните субективистични феномени, отликата им един от друг"⁷.

Фактът, че софистиката е немислима вън от съзнателната преднамерена дейност на хората, не е основание последната да се включва безусловно в съдържанието на субективизма. При положение, че се извърши това включване, отпада въпросът за съответствието или несъответствието на софистичната дейност на субективизма. Освен това не по-маловажен аргумент против включването е и това, че субективистическото действие не се намира в еднозначна връзка с осъзнаването му от хората.

Не е трудно да се убедим, че в изследванията на проблемите на

социалното познание и в частност на социалното общуване категорията "софистика" се приема само в смисъла на придаване (получаване-приемане) на субективна форма (субективен вид, субективен израз) на противоречивите социални интереси⁸. В това отношение (като оставим настрана основните широко известни постановки) заслужава да припомним следното. Социалните закони действат независимо от това, дали хората ги познават и съобразяват ли действията си с техните изисквания. Те не действат праволинейно, еднозначно. Те определят, но не предопределят посоката на протичането на социо-културното общуване. Техните черти и изисквания се модифицират освен това и в различни конкретни обстоятелства и затова съдържат в себе си различни възможности, различни варианти на субективна изява. Интересите са съединителното звено между обективната и субективната страна на социокултурния процес, а с това и един от основните компоненти на механизма на проявление на обществените закони⁹. Всеки интерес се защитава в конкретна обстановка, която не може да се предвиди до най-големи подробности. Поради това софистичната изява като проявление и реализация на да-

ден интерес притежава специфичен контур и колорит. Това значи, че между интересите и софистичните изяви съществува много подвижна връзка. Един и същ интерес съдържа множество тенденции, множество варианти за проявление на софистика. Поради това логично е да приемем, че всички интереси се проявяват като опеределящи тенденции.

Освен неповторимостта на конкретната обстановка, включваща цял комплекс от обективни и субективни условия и фактори, при които се разгръща софистичната изява, от изключително, решаващо значение в случая е и самата дейност на субекта на конкретното софистическо действие. Хората могат да действат в съответствие с изискванията на даден закон и да способстват за неговата реализация в най-благоприятния за тях вариант. Те могат да действат и в разрез с неговите изисквания, при което реализацията му се затруднява, а нейните форми са твърде често разрушителни, а оттук и нежелателни за хората, т.е. хората са тези, които избират един от множеството варианти за реализация на даден интерес и които осъществяват избора от тях вариант.

Според нас софистиката притежава не само като едностранно

абсолютизирания в мисленето и превърнат в действие личен или групов интерес. Софистиката се включва също като момент от същността на някои субективни явления, без да я изчерпва. В противен случай е възможно да се стигне до абсолютизация на самата софистика, до свеждане на всички неадекватни форми на мисленето и несъвпадащи форми на реторично-полемична дейност до софистиката, което би било крайно неправилно. Освен това при разкриване на връзката между софистиката и субективизма следва да се отчита, че явлението (конкретната проява на софистика) е по-богато от същността, както и несъвпадението между явление и същност, проявено във видимостта. Сложният комплекс от явления, детерминиращи софистиката, не може строго да се разграничи от този детерминиращ субективизма, а и много от детерминиращите явления в гносеологическата и психологическата сфера произтичат от самата природа на познанието и психиката. Поради това тяхното разграничаване (и ограничаване) е трудно и почти невъзможно. Тук може да се говори само за своеобразно пренасочване на тези явления в сферата на адекватното познание и за мотивация на съвпадащи с

изискванията на обективните закони на социокултурното развитие действие.

2. Софистика и демагогия

Софистиката е реален социокултурен феномен. Тя се намира в сложни връзки и взаимодействия с други познавателно-оценъчни и поведенчески явления и участва във функционирането на обществото като цялостна система. Задълбоченото и научно познаване е необходима предпоставка за адекватна оценка на множеството конкретни форми на проявление на субективизма. Софистиката като социокултурен феномен е немислима до и във от проблемните ситуации. А както е известно, хората винаги си изграждат идеални цели, които реализират в своята практическа дейност. При оценката на проблемна ситуация, ако не се отчетат моментите на относителност, парадоксалност и на субективизация, ако съответната постановка се приеме буквално, би могло да се създаде невярна представа за действителната значимост, в цялост и многообхватност на съответната ситуация. А във връзка с решаването на първостепенни практически проблеми в даден момент вниманието се насочва и към агитационното и пропагандно обезпечаване на определени задачи, ка-

то се заангажират в съответното направление повече сили и време с цел да се подчертае неговият приоритет.

Софистиката се проявява там и тогава, където и когато съмнението, критиката или преразглеждането, преоценката се осъществяват не само в съответствие с изменилите се обстоятелства, а и субективистски, когато се отстоява определена прагматична позиция. Субективистическата основа на софистиката може да се разкрие в неразбирането и (или) неотчитането на принципалното положение (или спекулиране с него), че законите на диалектиката се проявяват по различни начини при изменилите се условия, при едни или други обекти.

Едно от най-често срещаните проявления на софистиката може да се определи като съзнателна, целенасочена или преднамерена еkleктика. Имат се пред вид случаите, когато с предварителна цел и определени съображения механически се смесват логически несъвместими положения и се осъществява представянето или защитата на мнение, теза, позиция, което ги представя в по-друга светлина. Тук са възможни два варианта: негативен и позитивен. За първия е характерно преследването на предварително набелязана

индивидуална или "групова" цел: да се реши някакъв проблем чрез невярно или най-малко изопачено, изменено представяне на действителното положение на нещата. От тази позиция се преминава към субективистични практически постъпки в зависимост от спецификата на дейността. В други случаи при "позитивния" вариант се преследват цели, произтичащи от обективната историческа необходимост в унисон с нейните изисквания. Софистиката се реализира с "пълното" съзнание за относителността, парадоксалността, за комбинативните възможности и свободата на избора, като се предвижда активизиране, мобилизиране съзнанието и емоционалната настройка за ограничаване и преодоляване на проблемни ситуации, постигане на решения с още по-благоприятни резултати. С други думи, софистиката като своеобразна "мозъчна атака". За илюстрация бихме могли да приведем редица примери от различни сфери на духовната активност.

Съществуването на "позитивен" и "негативен" вариант на софистиката като по-вече или по-малко изградени ансамбли от схващания, свързани вътрешно помежду си, демонстрира какви конкретни форми може да придобие

бие релативизмът, до какви субективни отклонения би могло да се стигне при познанието и оценката на актуални социокултурни, политически, идеологически процеси, които протичат неизбежно.

Изниква въпросът оценката за действителността от позициите на “изградените” позитивен” и “негативен” вариант на софистиката е ли краен субективизъм — демагогия или не? Очевидно налага се едно разграничение с оглед диференцираното осветляване на категорията “софистика” и на нейното приложение.

Твърде често в разговорния език софистиката бива смесвана или редополагана с демагогията, често пъти дори термините се употребяват като синоними. Споменаването на софистиката неизбежно буди асоциации за демагогия и обратно. Но колкото и да са близки тези две явления, между тях са налице важни съдържателни отлики. Ако при софистиката става дума за тип философстване, за модел на поведение, специфична психична нагласа, начин на подредба и ориентация на вътрешния живот на личността и отношенията и с другите, то демагогията е “изтънчено и организирано психологическо средство за неусетно и всекидневно манипулиране на масовото съзнание¹⁰,

т.е. явление преди всичко на обществено-политическата действителност, подход, платформа за управление на обществения живот. Ето защо да се прокарва някаква връзка на тъждественост между тези две явления би било неоправдано и погрешно. Разбира се, между тях могат да съществуват взаимодействие и взаимопроникване, но това не елиминира тяхната автономна същност и съдържателна специфика.

Безспорно проявите на “негативната” софистика са убедителна илюстрация на възможните отклонения от вярното отражение на актуалните социокултурни процеси и на практическата реализация на обективните закономерности на постмодерността. При тях, противно на истинното отражение, субективистичните съставки на съдържанието са взели превес. Запазилите се елементи на позитивно отражение на обективните процеси и социокултурни факти заема “подчинено” положение, третостепенно място. Те не са в състояние да противодействат достатъчно активно и резултатно на субективизацията, на която са подложени различните относително обособени области на социокултурните дадености. Демагогията е именно своеобразна екзистенциална и социалноуправ-

ленческа кристализация на “негативната” софистика, на това мислене и поведение, въздигнати до ранга на пропагандна политика и технология. Аспектите на “демагогското мобилизиране” са софистични според естеството си¹¹. Демагогията обаче е по-опасна, защото при нея съмнението се блокира и задушава веднага в стадия на зараждането и появата. Тя е виртуозността на догматика и конформиста. Тя е свързана със склонността на догматика да подвежда всичко ново в живота в съответната рамка на личния си опит. Демагогското възприятие е насочено към това, което е известно, което се познава и не създава рискове за разклащане на наличния модел и ценностна система. Демагогията изразява в синтезиран вид начина на мислене и практическо поведение на отделни конформисти, които заемат “позата на злостни критици на другите, позата на “безпогрешната” и “непогрешимата” бездействие, на безучастното равнодушие, на предпазването от всякаква инициатива”¹².

При социални кризи и всеобщи съгресения демагогската активност нараства във все по-голяма степен. Активност, която може да изразява всичко най-банално и най-абсурдно, което поняко-

га се смесва, сблъсква се и създава невероятния конгломерат на претенциозната човешка индивидуалност. Носителите на подобна “активност” могат с особено усърдие да изпълняват висшата чужда воля и в действията си да проявят всичката сила на собствената си воля, могат с умение и упоритост да утвърждават заблуди и догми, да отричат истини, образци и ценности. Типична форма за изявяване на демагога е обективизмът – особен методологичен похват, с чиято помощ се прикрива преднамерения субективизъм и умишленото изопачаване на истината. Външно може да ни се стори, че “обективистът” се стреми към безпристрастно излагане на фактите. На практика обаче това не е така. Над фактите се върши произвол и насилие, изопачава се тяхната вътрешна връзка, истински смисъл и значение. С помощта на тенденциозно подбрани факти, като показва привидно безпристрастие, демагогът рисува фалшива картина на действителността, премълчава същинските причини за противоречията в социокултурното общуване. В своята книга “Красноречието” К. Василев е категоричен: “Демагогията се проявява като изопачаване на факти, съзнателно разпространяване на лъжи, тенден-

циозно и преднамерено използване на ласкателства и лицемерие за спечелване на публиката, щедро даване на обещания без дори помисъл те да бъдат реализирани в социалната практика”¹³.

Демагозите са силни в “игрилата” си фантазия, ефектни в своята последователност и енергия. Те винаги са обхванати от някои свръхдеяния и изобретателност. Демагозите подобно на “лъжефилософите се мъчат да привличат вниманието, като изтъкват противоречия и несъобразности на разума, измислени от тях ...изкуствено създават трудности, за да си припишат заслугата, че са ги решили.”¹⁴ С. Шамфор твърди, че без задоволство от своята констатация, че демагозите “приличат на актьори, които играят лошо, за да им ръкопляска публиката с лош вкус. Някои от тях биха могли да играят и по-добре, ако този вкус бе добър”¹⁵. Още по- категоричен е Ф.Ницше, като посочва необходимостта да се подчертае: “Оскърбителното в изпълнението. Този актьор ме обижда с начина, по който изпълнява хрумванията си, много добрите си хрумвания, толкова подробно и подчертано, с толкова груби похвати на убеждение, сякаш говори тълпата. Винаги след времето, подарена на неговото изкуство, се чувствам ка-

то в”лошо общество.”¹⁶ С малко нюанси на различие от това е твърдението на К. Василев, че “психиката на човека има способността понякога инстинктивно да отблъсва сурогатите на лошата пропаганда”¹⁷.

В тези мисли има голяма доза истина. Но да се върнем по-конкретно на поставения тук въпрос. Трябва, както и по-горе в нашето изложение бе изтъкнато, да се консолидира тезата, че софистиката трябва да се приеме в две качествени определености — позитивна, която следва критическия скепсис, и негативна, при неправомерното отклонение от адекватното отражение (познание и оценка). Същевременно ако приемем, че всяка софистика е отрицание и критика на тази примитивна, елементарна психика, която достига до наивно самодоволство, то следва да я разграничим от демагогията. От тази демагогия, която много категорично се “илюстрира” с някои негативни явления от междуличностните, личностно-социалните и социално-политическите отношения. Например, човекът – носител на т.нар. делнична, “битова” демагогия изхожда от определени предварително набелязани цели, които не могат да се афишират, да се изложат открито. В повечето от случаите той се

стреми чрез измама (дезинформация и манипулация) да реши своите въпроси или да злепостави някои отговорници на дейности или ръководители от отделни звена, които не са удовлетворили неговото правомерно или неправомерно искане, себично желание. Преднамереността се прикрива. Човекът-демагог “неизменно се стреми към собствената си изгода и мисълта за целта и изгодата е по-силна дори от най-силните му влечения”¹⁸. Обикновено се проявява показан, шумно афиширан стремеж да се “отстояват” обществени (или национални) интереси, да се “защити” истината, да се помогне да “възтържествува” правдата, като се спасят “преследваните”, “неоснователно” пренебрегнатите и т.н.

Именно поради това в преобладаващата част от случаите те нямат обективно съдържание, не могат да послужат като основа за организиране на дейност, насочена към решаване на практически въпроси.

Най-драстичните прояви на демагогията в социално-политическата област (и като предопределеност на мисловните прийоми и “технология”, и като обект на отразяване и полемика) са свързани с “анти”насочеността на светогледа и поведението. Те са едни

от сериозните пречки за нормално функциониране на всички звена във всички области на обществения живот. Тук подмяната и игнорирането на обществения и общия интерес, от една страна, и абсолютизирането на личния и групов, от друга, е отначало до край произволен акт. Едновременно с това те са неадекватно отражение на взаимоотношението между обществени и лични интереси, чрез абсолютизиране на личните, което ги прави проява на субективизъм. Тук става дума не само за нагласата на съзнанието на част от хората из средата на “детронираниите величия” или техните яростни критици - “ликвидатори”. Подобна насоченост може да се срещне и у други хора, нямащи пряка връзка с бившите “властимащи”. За това свидетелстват например множеството случаи на опити да се ласкае всяка нова власт. Но тук опираме до друга група актуални проблеми, които не са обект на настоящето изследване.

Направеният анализ показва, че същността на “атомизираното” общество и грубият прагматизъм взаимно се обуславят. Отчужденото и абсурдно общество довежда неизбежно до прагматизиране в мислите и действията на хората. Едновременно с това то не мо-

же да функционира без него. Негативната софистика и демагогията служат на неговото укрепване и за подхранване на най-различни социални илюзии, а оттук и за насочване на мисловната и социално-практическата дейност на отделни групи по пътя на социалното фантазърство и авантюризми. С това те осигуряват на отчуждения и депресирани човек онова, което му е "необходимо" в реалния обществен живот на равнището на произволните абстракции и поддържат хомеостатичното състояние на тези общества. Ето защо съдбата на всяко нововъведение (например на демокрацията) зависи до голяма степен от това, доколко пътят му е разчистен от различни демагогски бариери.

За огорчение на властимащи и ласкатели историята никога не е следвала желанията на хората, а само се е реализирала от хората, ръководени от своите желания, но винаги по нейни собствени закони.

***

Изложените съображения във връзка с проявите на софистиката разкриват много важни техни страни в интересувания ни план. Първо, те са обективно детерминирани и макар че се реализират чрез дейността на хората, в никаква степен не зависят само от тех-

ните желания и воля. В това отношение общността им с прагматизма е пълна. Второ, обективната им детерминираност (прагматично-ценностната им натовареност) не прави тяхното действие неизбежно, тя не превръща носителите (софистите) в прости изпълнители спрямо нея. Доколкото тя се проявява като тенденция, носителите имат възможност за свободна изява. Преди всичко в тяхна "власт", макар и обективно детерминирана, е възможността за познаване на защитаваната и на конкурентоспособната позиция, за избор на пътищата и средствата, начините и формите на противодействие. Касае се не просто за познаване същността и изискванията на прагматизма, а за множеството тенденции, които той разкрива, множеството възможности, които предоставя за реализацията на едно необходимо философстване при конкретните условия на определена проблемна ситуация. Става дума за откритането и определянето на оптималния вариант на протичането на желаната защита. По-нататък изборът на определения вариант зависи от конкретния носител. Касае се за ясно формулирана цел на полемиката, за най-подходяща форма на организация и мобилизация на интелектуалния и емоци-

оналния потенциал за постигане на целта и т.н.

Както се вижда, обективната детерминираност в ни най-малка степен не обрича софистите на пасивност, на ограничена (строго регламентирана) изява, тя не ги лишава от избор и творчество. Дори нещо повече, софистът има като своя втора страна отговорност пред съответния възложител — отделен субект или социална общност. Задачата е една, а нейните възможни решения — много или най-малко винаги повече от едно. Но от всички тях в конкретната обстановка съществува само едно, което отговаря най-пълно на изискванията на задачата, което би осигурило най-ефективно функциониране и развитие на защитаваната позиция.

Това е своеобразно разгръщане на най-субективното, най-творческото в дейността на софиста. Едновременно с това то е едно от възможното му приближаване до игровото субективно-творческо начало, до субективизма.

Едно обобщение дотук ни помага да “видим” софистичните прояви като: абстрактно-логически познавателни форми, емоционално-психологически афекти и изразни похвати, които съпътстват истинското знание, но се раз-

личават от него, тъй като се “разминават” (частично, в отделни “точки”) с възприеманата действителност. Софистиката не съществува в “чист” вид, а е вплетена в тъканта на други явления на социокултурното общуване. Не винаги софистичните “съставки” в реториката и полемиката на отделни индивиди могат да се открият от опонента или публиката и на тази основа да се прояви готовност за противодействие. Исследваното двустранно взаимодействие субект — обект се реализира в една богата нюансировка, с множество специфични дори за отделния субект черти, отсенки. Впечатляващ момент е например по-късното откриване, долавяне на софистичните и спекулативни моменти там, където преди това е била налице “пълна логичност, “обективност” и общоприетост. Това изисква софистиката да се познава и на тази основа да се усъвършенстват методите и средствата на регулирането, насочването и ограничаването на нейните негативни форми. Ето защо без познаване и ограничаване на субективизма не е възможно едно или друго успешно ограничаване на спекулативното ползване на възможностите на софистиката.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ *Херцен, Ал.* Избрани философски произведения. С., 1979, с. 227.
- ² *Ноел, Б.* Смишълът на цензурата — цензура на смисъла. в. "Култура" бр. 6/9.11. 1996.
- ³ *Димитрова, М.* Светът на релативизираното съзнание. С., 1990, с.23.
- ⁴ *Унамуно, М.* Авел Санчес, библ."Световна класика", С., 1979, с.258.
- ⁵ *Х.Маркузе.* Ерос и цивилизация. С., 1993, с.63.
- ⁶ *Maslow, A.* Motivation and Personality. N.Y. 1954, p.278.
- ⁷ *Поборников, Д.* Субективизъм. С., 1980, с.69.
- ⁸ *Осипова, В.* О природе софистики. Ереван, 1964, с. 5, 133.
- ⁹ *Уледов, А.* Социологическите закони, С., 1377, с.270.
- ¹⁰ *Василев, К.* Красноречието. С., 1989, с.286.
- ¹¹ *Бжежински, З.* Извън контрол. С., 1994, с.43.
- ¹² *Гиргинов, Г.* Диалогът. С., 1986, с.52.
- ¹³ *Василев, К.* Цит. произв., с. 286.
- ¹⁴ *Вовнарз, Л.* Размисли и максими. С., 1986, аф.288, с.71.
- ¹⁵ *Шамфор, С.* Максими и мисли, характери и анекдоти. С., 1986, аф.140, с.45.
- ¹⁶ *Ницше, Фр.* Веселата наука. С., 1994, с. 141.
- ¹⁷ *Василев, К.* Цит. произв., с. 491.
- ¹⁸ *Ницше, Фр.* Цит. произв., аф. 3, с. 43.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL KFFECTS OF SOPHISTICS

LACHEZAR ANDREEV

Summary

By its general functions the sophistics is connected and interlaced with the mechanisms of the social activities of personality. On the other side simultaneously as a specific mechanism sophistics has its peculiarities of manifestation and impact. In the intercourse it is realized by: its evaluations, conclusions and suggestions, as an impact on the personality; as an indirect mechanisms of the general critical system, as its component and constituent part, as a position and as its internal mechanisms of adjustment and attitude of the personality.